

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Latin Amerika’da Barış Üzerine Doğulu, Avrupalı ve Yerli Düşünce

Ursula Oswald Spring

Prof. Dr., National University of Mexico

Bu makaleye atıf için: Spring, Ursula Oswald, “Latin Amerika’da Barış Üzerine Doğulu, Avrupalı ve Yerli Düşünce”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 49-67.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği’ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*’de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Latin Amerika'da Barış Üzerine Doğulu, Avrupalı ve Yerli Düşünce

Úrsula Oswald SPRING*

ÖZET

Bu makalede Çin, Hindistan, Latin Amerika, Avrupa ve günümüz küreselleşmesiyle ilgili bazı barış düşünceleri ele alınacaktır. Siyasal olarak, 1930'lardan beri Gandhi Hindistan'da şiddet içermeyen, aktif pratikler geliştirdi; bunlar 1960'larda Martin Luther King'in sivil haklar hareketi tarafından devralındı ve Güney Afrika'nın bağımsızlık mücadelesinde daha da geliştirildi. Şiddet içermeyen eylemler, feministler ve toplumsal hareketler için yeni girdiler yarattı, böylelikle taban hareketleri, kadınlar, yerliler tarafından girilen dayanışma ekonomisi, barışı inşa etmek, cinsler arası eşitlik, sürdürülebilir kalkınma çeşitlilikleri içeren ve âdemi merkezîyetçi post-modern bir dünyada aşağıdan-yukarı alternatifleri teşvik etti.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Barış Düşüncesi, Latin Amerika

Oriental, European, and Indigenous Thinking on Peace in Latin America

ABSTRACT

This article reviews Chinese, Indian, Latin American, European and the contemporary thinking on peace. Active non-violence was developed in India since the 1930s, practised in the United States during the 1960s (civil rights movement, Martin Luther King Junior 1998) and developed further in the struggle for independence in South Africa. It produced new inputs for feminist and social movements, thus encouraging bottom-up alternatives for a post-modern world where nonviolent practices, peace-building, gender equity, and sustainable development including grass-root movements, women, indigenous, poor, unemployed and other marginal groups enhance a diverse and decentralized future.

Keywords: Globalisation, Peace Thinking, Latin America

* Úrsula Oswald SPRING, Prof., National University of Mexico, Meksika. E-posta uoswald@gmail.com. Makalenin İngilizceden Türkçeye tercümesi Emre Gürbüz tarafından yapılmıştır. Bu makale Úrsula Oswald Spring tarafından yazılan "Oriental, European, and Indigenous Thinking on Peace in Latin America", Brauch et. al., *Globalization and Environmental Challenges Reconceptualizing Security in the 21st Century*, Berlin, Springer-Verlag, Cilt 3, 2008, s. 175-195 temel alınarak hazırlanmıştır, ancak yazının aynısı değildir, büyük oranda yeniden yazılmıştır.

Giriş

Bu makalede Çin, Hindistan, Latin Amerika, Avrupa ve günümüz küreselleşmesiyle ilgili bazı barış düşünceleri ele alınacaktır. Tarihsel olarak Hinduizm, Budizm, İslam, Hıristiyanlık, yerli ve modern düşüncede hegemonik darbeleri yumuşatacak bir uyum ve denge eğilimi vardır ve kadınlar barışı tesis etmede amaçlarına ulaşmak için kullandıkları kendi yöntemleriyle önemli bir rol oynarlar.¹

“İpek Yolu” boyunca mal ve düşünce alışverişiyle Yunan, Roma ve Pers imparatorlukları Asya düşüncesini içselleştirmiştir. Asya, İsa'nın barış mesajını öğütleyen Hıristiyanları da etkilemiş, ancak Hıristiyanlar inançlarını dünyaya şiddet kullanarak yaymıştır. Devlet iktidarının pekiştirilmesi tüm dünyada Avrupa'daki siyasi iktidarın paylaşımı ve demokrasi modeliyle etkileşim içinde gerçekleşmiştir. Fetih ve serbest pazarla içselleştirilen Avrupa-merkezli toplumsal temsiller gelişim için küresel bir model yaratıldılar. Modern uluslararası hukuk Vestfalya Antlaşması'nın (1648) getirdiği düzenle evrildi; devlet içindeki güçler ayrımı ve bağımsız bir yargı sistemi geleneksel, despotik örgütlenmeler olarak görülen kurumların yerini alması için önerilen liberal kazanımlardı. Avrupa kaynaklı düşünceler anlaşmalar, işbirliği, insan hakları, uluslararası kanunlar ve kişisel sorumluluğun yarattığı hegemonik barış süreçleriyle iç içe idealist bir dünya görüşü aracılığıyla Çin, Hindistan ve Latin Amerika'ya kadar gitti. Bu temel değerler küresel olarak uygulama buldukça, bu Batılı toplumsal temsiller geleneksel örgütlenmelerin yerini aldıkça, çelişkiler ortaya çıktı.

Bölgesel, dini sorunlar, iki Dünya Savaşı, Soğuk Savaş, sömürgecilik ve kaynaklar için rekabetin ardından gelişim dünyanın pek çok yerinde kesintiye uğradı. 1945'te BM Sözleşmesi “savaşın belaları”nın üstesinden gelmek üzere bir karar benimsedi ve Avrupa'nın dünya düzeninin yerini aşamalı olarak iki kutuplu bir dünya ve ideolojik rekabet aldı. Bin yılın başında tek süper güç kendi “terörle savaş”ıyla barış için yeni tehditler yarattı. Avrupa, bin yıllık yerel, bölgesel ve dünya çapında savaşların ardından en sonunda genişlemiş bir AB içinde barış içinde bir arada yaşamayı başardı.

Bin yıl boyunca şiddet ve ayrımcılık yaratan ortak bir toplumsal pratik patriyarkayla ilişkilendirildi.² Kültürler arası bir fenomen olarak, bunun ürünü olan toplumsal temsiller ve kişisel kimlik süreçleri inançlar, kurallar ve alışkanlıklarda erkek-egemen bir statükoyu pekiştirdiler. Bu nedenle barış hareketleri ve

¹ Aristofanes, Lysistrata'da savaşa karşı bir seks boykotunu belgeler: “Barış yoksa seks de yok!”

² Betty Reardon, *Sexism and the War System*, New York, Teacher College Press, 1985.

eğitim çalışmaları bu patriyarkal zihniyeti dönüştürüyorlar. Siyasal olarak, 1930'lardan beri Gandhi Hindistan'da şiddet içermeyen, aktif pratikler geliştirdi; bunlar 1960'larda Martin Luther King'in sivil haklar hareketi tarafından devralındı ve Güney Afrika'nın bağımsızlık mücadelesinde daha da geliştirildi.³ Şiddet içermeyen eylemler, feministler ve toplumsal hareketler için yeni girdiler yarattı, böylelikle taban hareketleri, kadınlar, yerliler tarafından girişilen dayanışma ekonomisi, barışı inşa etmek, cinsler arası eşitlik, sürdürülebilir kalkınma çeşitlilikleri içeren ve ademi merkezietçi post-modern bir dünyada aşağıdan-yukarı alternatifleri teşvik etti.⁴

Hindistan'da Şiddet Karşısı Direniş

Hinduizm'de⁵ barış, dini inançlarla ilgilidir. Son beş bin yılda senkretizm gelişerek sayısız tarikat yarattı, muhalifleri, yeni tanrıları ve farklı dini pratikleri içine aldı. "Karma" öğretisine göre kişi, farklı yaşamlarda yaptıklarının sonuçlarını alır. Acı çekme ve yeniden doğma zorunluluğundan kurtuluşa, tutkuların arınmak, ötekini anlamak, ona saygı duymak ve tanrıyla bütünleşmekle erişilebilir. Hinduizm'in tek bir kurucusu ya da merkezi bir dini örgütlenmesi yoktur; bu senkretik yaklaşım sürekli yenilenmeyle hoşgörü ve bir arada yaşamaya vurgu yapar. Dışsal öğretilerle ilintili olan şiddetin temel unsuru burada yoktur. Güvenlik, halkın güvenliğini sağlayan otoritelerin güvenliğiyle bağlantılıdır. Hinduizm, kast sistemiyle toplumsal farklılıklara doğuştan bir statü vermiş ve kaynak kullanımındaki çelişkilerle çok sayıda yoksul insan yaratmıştır.

Jainizm, (Caynizm ya da Caynacılık) ruhsal ve ahlaki ilkeler olarak benimsediği iç dünyayı özgürlük, ruhun bir başka bedende hayat bulması ve görecelikle uzlaştırır. Tanrı yaratıcı ya da koruyucu değildir; şiddetten arınmışlık (*ahimsa*), doğruluk (*satya*), çalmama (*achaurya*), bekârlık (*brahmacharya*) ve mülkiyet sahibi olmama (*aparigraha*) ilkeleriyle yaşamak insanlarda algı, bilgi, güç, özgürlük saadeti ve manevi neşeye dolu bir ruh için sonsuz bir potansiyel yaratır. Jainiciler, mükemmel bir demokrasi düzeni ve özgürlükle ruhsal mü-

³ Nelson Mandela, *Long Walk to Freedom*, Londra, Little Brown & Co. Abacus Book, 1994.

⁴ Genevieve Vaughan, *For-Giving: A Feminist Criticism of Exchange*, Austin, Plain View Press, 1997; Ürsula Oswald Spring, "International Security, Peace, Development and Environment", Ürsula Oswald Spring (der.), *Encyclopedia of Life Support System*, Cilt 39, Oxford, Oxford EOLSS Publisher, baskıda.

⁵ Hinduizm dünya nüfusunun yüzde 13'ü tarafından benimsenen, dünyanın en büyük dinlerinden biridir. Barhmanların öğretisini içeren *Veda* -ayin ve kurban töreninin yorumlaması- ve *Upanishad* kutsal metinlerdir. Daha sonra '*Bhagavad-Gitâ*'da teist unsurlar geliştirilmiştir.

kemmeliyete erişmek için fırsat eşitliği önerirler. Adaletsizlik ve toplumsal şiddetin temelindeki sistem olarak gördükleri Hint toplumundaki kast sistemine karşı çıkarlar. Gerçeğe ulaşmak için oluşum, yıkım ve dayanıklılığın özü, ya doğal ya da yapay olarak dönüştürdüğü diyalektik bir yaklaşım sunarlar. Ruh aza tamah etme, ritüeller ve dualarla kurtulur; insan-ı kâmile yoga, meditasyon, sezgisel biliş, bilgi, duru görü (*clairvoyance*), telepati, tam bilgiye varma (*omniscience*) ve kendinle tam bütünleşmeyle kurtulur. Ahlaki uygulamaları dini hoşgörü, ahlaki saflık, iç ferahlığı ile algı, bilgi, davranışta kendi, öteki ve çevre arasında uyumu yansıtır.⁶

Kendini yaratma, kendini yönetme ve kendini düzenleme kalıcı huzur, esenlik için bir yol sunar, çünkü her ruh sonsuz bilgi, bilme yetisi ve güce sahiptir. Jainizme göre doğal olan modern ekoloji ve şiddetten arınmışlığın (*ahimsa*) temellerini oluşturmuş olan karşılıklı bağımlılığa dayalı ortak yaşamdır (simbiyoz).⁷

Budizm,⁸ meditasyona dayanan bir “orta yol” (*Bodh-Gaya*) olarak gelişmiştir. Buda (*Buddha*) özlü sözlerini rahipleri (*bhikkhu*), rahibeleri (*bhikkhuni*), erkek (*upasaka*) ve kadın (*upasika*) sıradan insanlar aracılığıyla iletmiştir. Öğretileri diğer dinler, ırklar, toplumsal gruplar için hoşgörü ve barış içinde bir arada yaşamaya dayanır. Buda bir tanrı, ruh, kast ya da insan ve doğaya karşı başka bir ayrımcı unsur tanımlamamıştır. Hayatıyla yeryüzünde nasıl huzur ve özgürlüğe erişileceğini öğretmiştir. İnançları Jainizm gibi, “saf olmayanlar”ın ya da bir kastı olmayanların sömürüldüğü katı toplumsal yapıya meydan okumuştur. Düşünceleri bir hayat felsefesi olarak anlaşılabilir.⁹ Budizm’in temel hedefleri ahlaki davranışlarla, merhametle bilgiyi ve günlük meditasyonla erdemleri geliştirmektir. Herkes acı çekmekten kurtulup yeryüzünde huzur ve cenneti bulma olarak anlaşılan bir “*nirvana*” durumuna erişir. Derin bir bilgi ve irade gücüne öz disiplin, meditasyonla tefekküre dalma ve etkin *ahimsa*’yla ulaşılır.

⁶ R. C. Majumdar (der.), *The History and Culture of Indian People*, Cilt 2, Londra, G. Allen & Unwin – Bombay, 1968; Chand Rampuria Shree, *The Cult of Ahimsa: A Jain View-Point*, Calcutta, Sri Jain Setamber Terapanthi Mahasabha, 1947.

⁷ Sarvepalli Radharishnan (der.), *History of Philosophy: Eastern and Western*, New York, The MacMillan Company, 1952; Sarvepalli Radharishnan ve C. A. Moore (der.), *Contemporary Indian Philosophy*, Princeton, Princeton University Press, 1957; Sarvepalli Radharishnan ve John H. Muirhead (der.), *Indian Philosophy*, New York, Macmillan Printing, 1958.

⁸ 35 yaşında bir prens olarak Siddhartha Gautama (MÖ 563–483) aydınlandıktan sonra “Buda” (*Buddha*) adını aldı: Aydınlanmış olan.

⁹ Karl Jaspers, *Psychologie der Weltanschauungen*, Berlin, Julius Springer, 1919.

Coğrafi çeşitlilik, kültürel bağlantılar, senkretizm, siyasal bütünleşme ve ahlaki uygulamalar insanları gündelik hayat için eğitir. Merhamet ve doğruluğun gelişimi insanları yeryüzünde acı çekmekten ve öz disiplinle karmadan kurtarır. Yeniden doğuşla *dukkha*'dan (acı, bencillik, acı çekme) kurtuluş ancak meditasyon, kendini gözleme ve ahlaklı davranışla, bencil "ben" güdülerinin üstesinden gelmekle gerçekleşebilir. Bu, *samudaya* (acının kaynağı kin, hırs ve aşırılıktır) ve *nirodha* (temel nedenlerin üstesinden gelinirse, acı sona erer) ile tamamlanır. *Magga* (acı çekmeyi yenme) tekamül için sekiz tamamlayıcı yol açar: Teşhis ve niyet hakkı için doğruluk; doğru söz söyleme, eyleme ve yaşama ahlakı; eğitim ve doğru çaba, kendini verme ve yoğunlaştırılmış biçimde meditasyonun insanlarda mutluluk ve huzur yarattığı bir derinlik. Mükemmeliyete yürüyüşe devam etme olan *samsara*, hayat çemberinde, ölüm ve yeniden doğuşta temsil edilir. Büyüme ve düşüş herkes için geçerlidir: İnsanlar, tanrı ve tanrıçalar, ama onların yanında şeytanlar ve doğa için de... Tüm varlıklar, olguları, düşünceleri, duyguları, gerekleri, titreşimleri ve aşırılıkları kayda geçiren "karma" tarafından tespit edilen hayat çemberinin tutsaklarıdır. Bu karma güçlerinin üstesinden gelmek ve bu şiddet ve suiistimal çemberini terk etmek ancak hayati, bilgiyi ve bencillikle, suiistimale karşı mücadeleyi derinleştirerek mümkündür. Budizm'de karşılıklı bağımlılık ve ilişkisellik ontoloji ve ahlak arasında bir bağa izin veren doğruluk için temeldir.

Mohandas K. Gandhi'nin düşünceleri bu Hint düşüncesi ve ahlak geleneklerinden derin olarak etkilenmişti. Hinduizm'e inanırdı. Doğrularından öğrenerek insanların değişime direnç gösterdiklerini anladı ve doğruyu (*satya*) bulmak için kendisi üstünde çalıştı. Ontolojik araştırmalar peşindeki Yunan felsefecilerinin tersine, ilgilendiği, *samsara*'nın evrensel güçlerinin kılavuzluğunda doğru işleri yapmak anlamında "var olmak"tı. "Okyanusta bir damla" benzetmesi, bireyin kendini gerçekleştirmesinin dünyanın kurtuluşunu öncelediğini önerir. Doğru işler yapması için onu yönlendiren insanın içindeki cılız sesle temsil edilen *ahimsa* kavramı ya da etkin direniş karşıtlığı, aynı zamanda sonsuz evrensel güçler için de yol gösterici güçtür. Doğrulukla giriştiği deneyler sadece kişisel hayatına değil Britanya sömürge kuvvetlerine de meydan okumuştur.¹⁰

¹⁰ Mohandas K. Gandhi, *An Autobiography: The Story of My Experiments with Truth*, Londra, Penguin Books, 1982; Mohandas K. Gandhi, *Nonviolence in Peace and War*, Londra, Penguin Books, 1996.

Kendi sade hayatıyla iç huzuru (*shanti*) ve dini engelleri,¹¹ toplumsal dışlanmayı aşarak ötekiler için merhameti bulmuştur. Güney Afrika'daki *apartheid* da her gün ırkçılık, ayrımcılık, adaletsizlik ve dışlamanın yaşandığı görmesi onu eşitlik ve adalet konusunda düşüncelerini ifade etmeye itmişti. Ortaya koyduğu kişisel örnek ve kendini adanması, yüzyıllar süren kolonyal sömürünün ardından Hindistan'ın yalnızca bağımsızlığını kazanmasına yardım etmemiş, ayrıca kendi ülkesi için büyüyen, onurlu bir gelecek kurmuştur. *Ahimsa* çatışma çözümlemesi için de yeni bir model sunmuştur.

Çin'in Barış Düşüncesi

Hinduizm ve Budizm, Konfüçyüs ve Lao Tse'nin öğretilerini etkilemiştir.¹² Onların öğretisi insanlık için barışı ve çevreye özen göstermeyi teşvik eden bir değerler sistemini güçlendirerek siyasal kuramları ve siyasal iktidarı bütünleştirdi. Oluşan birikim, egemenliğe olduğu kadar karşılıklı bağımlılık, toplumsal sorumluluğun paylaşımı ve çevreye saygıya dayalı, uzun süre dayanıklılığını koruyan bir siyasal sistemi (*mandarinler*) pekiştirdi. Hint dinleriyle birlikte felsefeleri, mutlak gerçek (Kant) yerine toplumda ve doğada barış ve uyum içinde yaşama yolunu bulmayı önererek Asya'da birçok kültürlülük ve ideolojik çoğulculuk yarattı.

Kongfuzi (*Konfüçyüs*, MÖ 551–479) yoksul bir köylü çocuğu olarak doğdu ve hala geçerli olan kimi felsefi ve ahlaki kavramları geliştirdi. Siyasal kuram ve kurumları güçlendirdi ve örgütlü bir toplumda barış içinde yaşamak için bir değerler sistemi yarattı. İnsan davranışı beş erdeme, hümanizm, dürüstlük, ahlaklılık, bilgelik ve samimiyet ile üç toplumsal yükümlülüğe dayanır: sadakat, ebeveynlerle atalara saygı ve şiddet, fetih, sömürü yerine nezaket.

Lao Tse (yaklaşık altıncı yüzyıl) kitabı "*Tao-te King*" ile Çin ve deniz ötesinde hem toplumu hem siyaseti etkilemiştir. Lao Tse, dünya düzeninin temeli ve barışçıl yollar, ahlaklı davranışlarla topluma yol göstermenin bilgisi olarak *tao*'yu (yol) geliştirmiştir. *Tao*, sonsuz kaynak, dünyanın kaynağı, kanunların kanunu, akıl ve mutlak olandır. Ampirik bilgi, doğada minimum iz bırakarak anlayış ve davranışa derinlik katar.

¹¹ "Evet, ben bir Hindu, bir Hristiyan, bir Müslüman, bir Budist ve bir Musevi'yim"; "Göze göz, tüm dünyayı kör yapar", bkz. Mohandas K. Gandhi, *Non-violence in Peace and War*.

¹² Hinduizmin ruhani hedefi (kendini adayarak hizmet etme, bilgi ve iyi karma) ahlaki kılavuzlardır; bunlar Lao Tse'nin sadelik ve durumun kabulünde ve Konfüçyüs'ün hayat tarzı, alçakgönüllülük, doğru iman ve otoriteye itaatinde de vardır.

Ren (insaniyet, başkalarını sevme) ve hayat boyu öğrenim onun metafiziğinin ikinci sacayağını oluşturur. Lao Tse bazen haddini aşan kanun ve değerleri reddettiğinden anarşist olarak görülür.¹³ İdealindeki, iktidar ve hırstan uzak, küçük köylü toplulukları içinde yaşayan tebaasını kralın tanıdığı küçük bir ülkedir.¹⁴ Tam olarak ahlaki nedenlerle değil ama her bir fetih bir insanın sınırsız içsel kaynaklarıyla kıyaslandığında önemsiz olduğundan savaş ve ordunun yok edilmesini destekledi.

General *Sun Tzu*, toplumsal kaygılarını “Savaş Sanatı” adlı kitabında bir araya getirdi. “En üstün savaş sanatının düşmanı savaşmadan teslim almak” olduğunu yazdı. Savaşın ekonomik maliyetini düşünerek, şöyle bir çıkarımda bulundu: “Nerede bir ordu varsa, fiyatlar yükselir. Fiyatlar yükselirse, bir topluluğun refahı düşer.”¹⁵

Ordu ve savaş üstüne erken Çin düşüncesi halkın refahını tehlikeye attı, ekonomi ve çevreyi mahvetti. Uzun bir hayat için yeterli besin bulmak isteyen insanlar kaynaklara dikkat etmek zorundaydılar. Ahlak düşüncesi ancak uygun davranışla somutluk kazanır. Yöneticilerin ve tebaasının ortak refahı birbirlerine bağlıdır; *ren* ve *tao* ile tüm toplum komşuları ve doğayla barış içinde yaşama fırsatı elde eder. Bu karmaşık evren vizyonu (*cosmovision*) dünyadaki en uzun süreli sosyo-politik sistemi oluşturmuştur: Mandarinler. Siyasi istikrar, Batı’yı (*occident*) ve Amerika’yı etkileyen bilimsel ve kültürel ilerlemeyi doğurmuştur.¹⁶

Budizm, Konfüçyüsçülükle bağ kurunca, aslında göğü tutan sütunlardan birini yıkmış olan canavar *Kung-Lung* tarafından yaratılmış dengesizlik, dünyanın kötülüğü nedeniyle kalıcı hale gelmiştir. Çin bilgeliği tam bir denge hedeflerken, *yin* ve *yang* arasındaki uyum, eril ve dişi unsurlar arasında bir gerilim yaratarak bozuldu. Barışçıl terimlerle, küçük ülkeler *shih-ta* aracılığıyla büyük olana hizmet etmeyi ve bu bağlılıkta bir korunma bulmayı öğrendiler. Böylelikle, tüm Asya’da doğa sevgisi ve doğayla uyum yayıldı ve bu, diğer insanlar ve doğayla uyumun temel ilkelerinden biri haline geldi.

Dinler, uygarlık tarihinde tehditleri ve küresel adaletsizliği bertaraf etmek için temel bir rol üstlenmiştir. Ancak Avrupa kültürünün dayatılması çoğulcu doğayı Avrupa-merkezli, monolitik, küresel, ideolojik bir faktöre dönüştürmüş-

¹³ Hill Durant, *La Civilización del Extreme Oriente*, Buenos Aires, Amorrortu eds., 1956.

¹⁴ Arthur Waley, *Three Ways of Thought in Ancient China*, Ford Lauderdale, Travel Sciences’ Longitude, 1953, s. 102.

¹⁵ Tzun Tzu, *El Arte de la Guerra*, Barselona, Ed. Gestión, 2000.

¹⁶ Víctor García, *La Sabiduría Oriental: Taoísmo, Budismo, Confucianismo*, Bogotá, Ed. Cincel Kapelusz, 1988.

tür.¹⁷ Uygarlıklar arasındaki muhtemel çatışmalar, İslam ve Batı¹⁸ ya da Batılı sivil haklar köktencileriyle Çinli sosyalistler arasında ortaya çıkabilir. Yine de yoga ve meditasyonda, Budist inançlar ve Doğu değerlerinde görüldüğü gibi, Doğu maneviyatının yeni süreçleri Batı toplumunu yeniliyor ve onun manevi kayıplarını onarıyor. Yoksulluğu azımsanmayacak derecede azaltan Çin ve Hindistan'ın ekonomik başarıları farklı değerler ve bir küreselleşmenin insani yüzünü gösteriyor.

Derin metafizik arka planlarıyla Doğu dinleri, içsel ve toplumsal hayatı doğa ve huzur için ortak sorumluluk duymayla dengeliyor. Alçakgönüllülük, bilgi, bilgelik ve şiddet karşıtlığı orduların silahsızlandırılmasına katkı sağlamış ve barış süreçlerini geliştirmiştir. Olumlu bir *Weltbild** insanları kolektif bir düzen içinde kendi *karmalarının* üstesinden gelmek ve sonsuz doğruluk ve huzur için harekete geçirebilir.

Ahimsa, dünya çapında toplumsal hareketler tarafından kullanılan, tüm barış inşa etme çabaları için güçlü bir kavramdır.¹⁹ Gandhi, Veda ve etkin şiddet karşıtlığını sentezlediğinde onun *ahimsa'sı* Hindistan'ın ötesindeki emperyal güçler için Real politığın bir siyasal aracı haline gelmişti. *Ahimsa* "her tür gerçek kavgadan çekilme [değildir] ... tam tersine... şiddet karşıtlığı doğası gereği ölç almanın yarattığı çılgınlıktan daha etkin ve daha gerçek kavgadır."²⁰ *Ahimsa'yı satyagraha* ile (ruh gücünü niyetle) birleştirdiğinde bu eyleme dönük güç şiddete baskın geldi. Esnekliği, kişisel hayat tarzı ve diğer inançlarla felsefeler hakkındaki derin bilgisi ona *ahimsa'yı* özgürlük için önemli bir araca dönüştürmesini sağlayan iç gücü vermiştir. Gandhi tanrı, dünya ve hayatı bir panteist olarak tanımlar ve dünyanın sürekli değişim içinde olduğunu kabul eder. Gandhi, kişisel geçikle siyasal eylemciliğin bağımsızlık, barış, eşitlik ve küresel adalet getirdiğini anlamıştır.

Gandi'nin öğretileri Güney Afrika'dan başlayıp, Nkruma'nın bir sosyalist ütopya yarattığı Gana'ya kadar yayılmıştır. Nyerere Tanzanya'da gıda egemenliği

¹⁷ Roy A. Preiswerk, *À Contre-Courants. L'enjeu des Relations Interculturelles*, Lozan, Ed. d'en bas, 1984; Din Syamsuddin, "The Role of Religions in Promoting Intercultural Understanding towards Sustainable Peace", *Barış için İnançlararası İşbirliği Konferansı'nda sunulmuş makale*, 22 Haziran 2005, New York, Birleşmiş Milletler Genel Merkezi.

¹⁸ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon & Schuster, 1996.

* *Weltbild* (alm.) dünya durumu ya da dünyanın görünümü (ç.n.)

¹⁹ Luc Reyhler ve Tania Paffenholz (der.), *Peace-building. A field guide*, Londora, Lynne Rienr Publishers, 2001.

²⁰ Gandhi, *Non-violence in Peace and War*, s. 48.

ve şiddet karşılığına dayalı bir hayat yaklaşımı olan *ujama'*yı geliştirmiştir. Güney Afrika'da kendi kendine gelişme için geleneksel komüniteryan kökler ve Gandhi'nin *ahimsa's*ıyla *ubunto* yaratılmıştır. Burundi ve Ruanda'da *gacaca* (köy meclisleri) eski savaş suçlularıyla yıkılan köyleri yeniden kurarak iç savaş yaralarını sarmaya çalışıyor. Gandhi, Martin Luther King'in gerçek barışın gündelik hayattaki adalet ve eşitlikle sağlanacağını savunan Sivil Haklar Hareketini de etkilemiştir. Hiç kuşkusuz Batı'nın hala Doğu'nun barışçıl maneviyatı ve eylemlerinden öğrenecekleri vardır.²¹

Kuramsal olarak Konfüçyüs, Lao Tse ve Sun Tzu üç ideal tipin bir yerlerinde yer alabilir.²² Konfüçyüs, Grotius gibi, Doğu'nun akılcılığı ya da pragmatizmini temsil ediyor. Lao Tse daha çok bir Doğu idealizmi ya da radikalizmini temsil ediyor. O da Kant gibi yasalar ve daha küçük ülkeler arasında anlaşmalarla barış içinde bir arada yaşamayı sağlamaya çalışıyor. Son olarak Sun Tzu'nun savaş üstüne düşünceleri özellikle Hobbes ile karşılaştırılabilir ve bir tür gerçekçilik olarak sınıflandırılabilir. Ancak her ne pahasına olursa olsun savaştan kaçınma görüşü ve silahlı mücadeleyi öncelikle bir yenilgi olarak görmesi onu aynı zamanda bir pragmatist yapıyor. Çin ile Batı'nın felsefi, siyasi düşünce ve pratiklerinin bu karşılaştırması çok abartılı olsa da, bu bize Batı'da on altıncı yüzyıldan sonra devralınan felsefi kavramların Doğu kültürleri tarafından iki bin yıl önce geliştirildiğini gösterme olanağı sunuyor. Çin'in insan ve doğayı iç içe geçirmesi ve eğitim süreçleri her üç ustayı da diğer kültür ve dinlerde var olan akılcı ya da idealist barış kültürlerinin evrimci kısıtlarının üstesinden gelebilen kendi toplumlarının öncülerine dönüştürmüştür.

Latin Amerika'nın Barış Arayışı

On dördüncü yüzyılda Meksika ve Peru'da iki güçlü imparatorluk doğdu.²³ *Mexica*, *Texcoco* ve *Tlacopan* yöneticileri arasında geniş topraklara hâkim, haraç, köle ve tutsak toplayarak görkemli bir başkent, *Tenochtitlán*, kuran üçlü bir ittifak gelişti.²⁴ Yerli dinlerinin temel düşüncesi dengeydi.

²¹ Andrezej Flis, "What the West has Learned from the East in the Twentieth Century", *Development and Society*, Cilt 31, No 2, Aralık 2002, s. 245-264.

²² Hans Günter Brauch et al., *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts*, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Cilt 4, Berlin-Heidelberg-New York-Hong Kong -Londra-Milano-Paris-Tokyo, Springer-Verlag, 2008, 1. bölüm.

²³ Francisco Pizarro, *Historia del Perú*, Lima, Universidad Católica, 1978.

²⁴ Miguel León Portillo, *La filosofía náhuatl estudiada en sus fuentes*, Meksika, D.F., UNAM, 1959.

Doğaya özen ve doğadan korku arasındaki derin ilişki insanlar, doğa ve kutsal varlıklar arasında bir uyum yarattı. Bir göl kıyısında bir milyon sakine sahip bir şehir sisteminin yarattığı kırılğan ekosistem kral Netzahualacóyotl'i kanunlar geliştirerek doğayı korumaya itti. Çevreye verilecek zarar ancak felaketler ve yok oluş getirirdi. Dengeyi tekrar kurmak için rahipler insan ve hayvan kurban ettiler. Kurbanlar "çiçekli savaşlar"la yakalanarak imparatorluk adına korku ve itaat yaratıyordu. İnsanlar bu derin ilişkiyi öğrenmeleri ve siyasal sisteme saygı göstermeleri için eğitiliyorlardı. İşbirliği, onur, özgürlük, sevgi, dayanışma, saygı ve barış değerleriyle birlikte iktidarın hiyerarşik sistemi öğretiliyordu. Askeri güç, bilim ve teknoloji, hayatı iyileştirerek, çok zor bir ekolojik sistemde, büyüyen bir nüfusun devamlılığını sağladı. Siyasi istikrarları ve imparatorluğun yayılması askeri başarılarla ve besinlerdeki enerjiyi almalarını sağlayan, evcilleştirilen üç bitkinin (mısır, fasulye ve kabak) iyi hasadına bağlıydı.

Yine de *Tenochtitlán*'da iki farklı yorum arasında gerilim yükseldi. Bir yanda savaşla denetimi elinde tutan, tanrı ve tanrıçalar tarafından desteklenen imparatorlar vardı. Ayrıca kurban törenleriyle güneş döngüsünün sürekliliğini sağlamak da onların sorumluluğundaydı. Diğer yandaysa yeni düşüncelere sahip, en üst güneş tanrı olan Quetzalcoyatl'le meditasyon ve sembollerle bağlantı kurulabileceğini savunan rahipler vardı.²⁵ Bu gerilimler İspanyolların fethini kolaylaştırdı.

Inkalar tarih sahnesine geç çıktılar. Inka İmparatorluğu Viracocha'nın oğlu Pachacuti ile hızla genişledi (1463–1493); Topa Inka şehir plancılığı, çevre yönetimi, siyasi ve dini denetimle güçlendirildi. Birine paralel iki anayol dağlar ve kıyı bölgeleri arasında yoğun mal alışverişini mümkün kılıyor²⁶ ve aynı zamanda askeri denetime de hizmet ediyordu. Inkaların dini görüşleri Azteklerin güneşin evren tasarımlarının merkezinde yer aldığı yaklaşımlarına yakındı. Dünyayı, insanları, hayvanları ve bitkileri yaratan tanrı Viracocha'ydı. Yeni fethedilen yerlerde kurban törenleriyle tapınaklar inşa edilirdi. Suçlar, ortak arazinin kötü idaresi ve toplumsal kodlara aykırı diğer davranışlar itiraf edilmek zorundaydı. Kutsal varlıklar, insan ve doğa arasındaki uyumu yeniden kurmak amacıyla hayvan ve çok ciddi durumlarda insan kurban edilirdi. Salgın, deprem, yanardağ patlaması, açlık ve yenilgi seremonilerin düzenlenmesindeki hatalara bağlanırdı ki bu rahiplere imparatorunkine eş bir güç veriyordu.

²⁵ Miguel León Portilla, *Visión de los Vencidos*, Meksika, D.F.: UNAM, IHH, 1959; Miguel León Portilla (der.), *Motivos de la Antropología Americanista. Indagaciones en la Diferencia*, Meksika, D.F., FCE, 2001.

²⁶ Susan Niles, *Narrative and Architecture in an Andean Empire*, Iowa, University of Iowa, 1999.

Yaratılışı mitiyle de her iki imparatorlukta da insanlar kutsal varlıklarla bir iletişim sistemi kurarak tüm dengelerin üstünde dinamik bir kontrol, itaat ve pazarlık süreci yaratmışlardır. Rahipler ve askerler egemenlik altına alınan yerlerde korku ve ölüm yayarlardı. Hiyerarşik iktidarın yönetimi ve imparatorluğun geniş kesimlerinin sömürüsü egemenlik altına alınan halklara acı getirerek sorunların çıkmasını önleyecek, barışı inşa etme ve çatışma çözümü yeteneklerini azalttı.

Inka, Maya ve Aztek imparatorlukları insan ve doğa arasındaki dengeyle geniş toprakları kontrol ettiler, haraç topladılar, bilimi, astronomiyi, tıbbı, kentleşmeyi ve sulama teknolojilerini geliştirdiler. Bu otoriter yerli yapı, haraçlarla zalimce sömürü ve insan kurbanı İspanyolların her iki imparatorluğa karşı da ittifaklar kurabilmesini ve hızla tüm bölgeyi fethetmesini sağladı.²⁷ Dini inançlar askeri harekâtı kolaylaştırdı; yerli halklar güneş tanrının geri döndüğünü ve seremonilerle, kurban törenlerindeki eksiklikler nedeniyle cezalandırıldıklarını düşündüler. Fatih, Katolikliği dayattı ve yerli inançları Katolik papazlar tarafından tamamen yok edildi. Yerli gelenekleri, dini uygulamaları ve siyasal düşünceler bir senkretizm sürecine girdiler; yerli nüfusun erimesi evrendeki dengenin kaybına karşılık tanrıların cezalandırması olarak anlaşıldı. Tanrıça Tonantzin (Ana Tanrıça) Bakire Guadalupe'ye dönüştürüldü ve aynı yerde yerlilerin eski kurbanlarını sürdürdükleri bir hac merkezi inşa edildi. Meksikalılar hala iyi hasat almak, sağlık, çocuk sahibi olmak vb. için bakireye dua ediyorlar, hatta bağımsızlık ve devrim günlerinde bayrak onun imgesiyle temsil ediliyor.

İspanya ve Portekiz bu imparatorlukları fethettiler ve Katolik Kilisesi ekonomik az gelişmişliği ve Avrupa'ya tabiliği besleyen bir ideolojik kontrol dayattı. Doğal kaynaklar (gıda, altın, gümüş, mineraller, tıbbi bitkiler, daha sonra petrol ve gaz) yağmalandı. Zorunlu çalışma ve yeni hastalıklar yerli nüfusu kırdı. Madenler ve tarımdaki yerli işgücünün yerine sömürgeci güçler Afrika'dan Amerika'ya köleler getirdi. Bu acımasız yerinden koparıma Afrika ve Amerika'da toplumsal parçalanma yarattı. Mütecaviz kapitalizm ve patriarkal Batı egemenliğinden güç alan sömürgeci, otoriter, askeri rejimler tarafından küresel Avrupa çıkarları dayatıldı. Bağımsızlık mücadeleleri ve devrimlerden sonra pek çok Latin Amerika ülkesi ABD'nin neo-emperyalist çıkarlarına ve Monroe Doktrini'ne maruz kaldı.

İdeolojik olarak Latin Amerika iki geleneği birleştirmek zorundadır: Maya²⁸, Aztek²⁹, Inkaların³⁰ yüksek yerli kültürleri ve çok sayıda küçük uygarlığın İs-

²⁷ Francisco Pizarro, *Historia del Perú*; Miguel León Portilla, *Visión de los Vencidos*.

²⁸ Carlos Lenkersdorf, *Cosmovisión Maya*, Meksika, D.F., Editorial Ce-Acatl, 1999.

panya ile Portekiz tarafından dayatılan sömürge gelenekleri. Katolik Kilisesinin sildiği yerli evren tasarımları bugün hala senkretik “*mestizo*” toplumunda varlığını koruyor. Bu ideolojik ikilik bu ülkelerde barış düşüncesini etkilemiştir.

Fetih, bölgeye barış getirmede ve beş yüzyıllık sömürge hâkimiyeti, sömürgecilik sonrası (post-kolonyal) sömürü ve dış müdahaleler Latin Amerika’da son derecede tabakalaşmış bir toplumsal yapı, bağımlılık ve küçük bir siyasi, askeri ve iktisadi elit ortaya çıkardı. Sermayenin az sayıda kişide toplanması çoğunluğun yoksullaşmasını kurumsallaştırdı, bir orta sınıfın çıkışını sınırlandırdı ve kalıcı gerilimler, isyanlar, devrimler, gerillalar, darbeler yarattı.³¹ Bu nedenle Latin Amerika en derin gelir uçurumunun olduğu yerdir ve iki yüz yıllık bağımsızlıktan sonra yoksulluk ve geçkondularıyla dramatik bir haldedir.

Yerel ve bölgesel şiddetin yüksek kültürel başarılarla imza attığı (İnka, Maya, Aztek) alt kıtanın tarihini barış ve şiddet karakterize eder. Bilim, teknoloji ve yiyeceklerdeki keşifler alt kıtadan tüm dünyaya yayılmıştır, ancak Avrupa sömürgeciliği ve bağımsızlık son derece tabakalaşmış bir toplum yaratmıştır. Ne var ki, Latin Amerika’nın işgal, sömürü, etnik kıyım ve neo-kolonyal tehditleri Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde başka devletlere müdahale etmeme biçiminde yansımaları bulmuştur. Pek çok Latin Amerika devleti, OAS gibi Güvenlik Konseyleri müdahale etmeden önce, bölgesel yapılar içinde çatışmaları çözecek mekanizmalar önermiştir. Yeni süper gücün komşuları olarak alt kıtadaki ülkeler, Monroe Doktrini (1823) ile meşrulaştırılan, tecrübesini yaşadıkları müdahalelerden dünyanın geri kalanını korumaya çalışmışlardır.

Yunan, Roma ve Hıristiyan Düşüncesinde Barış

Avrupa’nın barış düşüncesi iç güvenlik, esenlik ve refahla bağlantılıdır; kamusal ve özel yarar ile devlet ve vatandaş arasında aracılık yapar. Sonuç olarak, herhangi bir siyasal programda yer alır, yazılarda, resimlerde, anıt ve heykellerde temsil edilir. Barış düşüncesi erken Yunan ve Roma’nın demokrasi, vatandaşlık hakları ve *Pax Romana* kavramlarından doğmuştur. Sokrates’in diyalektik yöntemi eğitimle insanları ahlaki varlıklar durumuna sokar. Platon’un “aşkın idealizmi” sonsuz “form”lar arar. Platoncu geleneğe barış bir irade eylemidir ve onunla

²⁹ Portilla, *Visión de los Vencidos*; Portilla, *Tiempo y Realidad en el Pensamiento Maya. Ensayo de Acercamiento*, Meksika, D.F., UNAM, 2003; Portillo, *La filosofía náhuatl estudiada en sus fuentes*.

³⁰ Niles, *Narrative and Architecture in an Andean Empire*.

³¹ Maria Elena Valenzuela, “Women under Dictatorship and Military Regime: The Case of Chile,” Elise Boulding et al. (der.), *Peace Culture and Society. Transnational Research and Dialogue*, Boulder, Westview, 1991, s. 229-240.

ilgili her aracı meşrulaştıran üstün bir değerdir. Aristoteles'te “*eirene*” erdemi iki kötülük arasında anlar: korkaklık ve gözü karalık; barış farklı kötülükler ve erdemler arasındaki bir süreçtir.

Roma İmparatorluğu uygarlığını *Pax Romana* ile “kralların barışı”nı sunarak, yönetilenin yönetenin iradesinin normlarına tabi olmasıyla pekiştirmiştir. “*Pax Augusta*” adil bir savaşın olmadığına ve barışın insanlar için en üstün değer olduğuna karar veren yazar ve düşünürlerin (Cicero, Livio, Virgilio) arzuladıkları durumdu (*desideratum*). Augustin'in Neo-Platonizmi Hıristiyan öğretisinin kabulünü kolaylaştırdı. Ruhun öz denetim, ahlak eğitimi ve “mutlak irade”ye tabi olarak arınması, Roma İmparatorluğunun (*Pax Augustana*) gücünün ötesinde, hiyerarşik bir erkek egemen kilise yapısı yarattı. Saint Thomas Aquinas barışı zevkle (*gaudium*) ilişkilendirdi ve onu sevgiye (*caritas*) bağladı. Doğu inançlarındaki gibi, iç huzuru tanrının dünya ve ruhtaki hâkimiyeti temsil ediyordu. Bu kültürler arası bağlantılar, barışçıl bir dünya için fiziksel eylemlerle ve sezgisel maneviyatı birbirine bağlar.

Yine de Hıristiyan Kilisesi diğer dinlere zulmetti, Haçlı Seferleri, soykırımlar organize etti ve engizisyonla milyonlarca kişiyi öldürdü. Barış anlayışları “dışa dış” pragmatizminin askeri mantığını pekiştirdi. Barış olumsuz anlamında, “savaşın yokluğu” olarak anlaşıldı. Var olan devletler için başka devletlerin iç işlerine müdahale etmemenin benimsenmesiyle (Vestfalya Barışı, 1648) malların askeri koruma dışında güvence altına alınmasına olanak sağlayan bir yasal sistem doğdu: *Özel mülkiyetin* yasal olarak korunması paradigması.³² Antik Yunanın hukuk devleti topluma, fethedilen malların ve toprakların barışçıl biçimde kullanımını sağladı.

Yine dini kontrol tarafından da pekiştirilen, barışa karşı ikinci bir paradigma partiyarkadır. Bunun mitolojik kökenleri ilk sulama yapan topluluklara ve toplumsal farklılaşmanın doğuşuna kadar gider. İşbölümü içinde kadınlar gittikçe daha çok hiyerarşik bir erkek iktidarına tabi olurlar ve evlerine kapatılıp görünmez olurlar. Bugün bile bedenleri birer savaş alanı olarak değerli nesnelere.³³ Tanrı Zeus'un şimşek ve gök gürültüsünü kontrol ederek yeryüzü ve gökyüzünde iktidarı ele alması ve hiyerarşik, vahşi ve partiyarkal egemenliği meşrulaştırmasıyla bu meşruiyetin mitolojik kökenleri de ortaya çıkar. Hıristiyan Kilisesi, İslam ve Musevilik kendi ideolojik iktidar denetimlerini toplumsal cinsiyet ve sınıf ayrımı, tabiiyet ve sömür üstüne kurmuşlardır.

³² Howard Richards, *Understanding the Global Economy*, Yeni Delhi, Maadhyam Book Services, 2000.

³³ Bkz. Yugoslavya ve Hırvatistan'daki savaşlar.

İşbölümü, *Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi*'ne kadar (1776) güç kullanımı, savaş ve şiddeti meşrulaştıran iktidar paylaşımını da getirmiş ve *Fransız Devrimi* (1789) *halk egemenliği* talep etmiştir. Varlıklı sömürgelerde bağımsızlık hareketleri büyük imparatorlukların parçalanmasıyla (Napolyon, Osmanlı, Avusturya-Macaristan imparatorlukları) paralel gitmiş, merkez güçlerde refahla kapitalizmi pekiştirmiş ve sömürge ülkelerde yoksulluğu arttırmıştır.

Aydınlanma sırasında Grotius, Montesquieu, Rousseau ve Kant, Machiavelli ile Hobbes'un kavgacı pragmatizmini eleştirmek için işbirliğine dayalı bir paradigma geliştirdiler. Liberal düşünürler (Locke, Hume) hegemonik çıkarları sorguladılar, ancak savaşlar, işkence, toplama kampları ve soykırıma engel olamadılar. İnsan hakları ve kişisel sorumluluğa dayalı idealist bir dünya kurdular. Kant kendi "sonsuz barış"ında tüm vatandaşlar için barış eşitliği ve demokratik ve temsili organlarıyla bir cumhuriyet yasası önerdi. "Milletler Cemiyeti" içinde de savaş tehlikesi azaltıldı ve dünya vatandaşlığı konukseverlik ilkesiyle güvence altına alındı. Ahlak ve siyaset arasındaki fark, onu güçlü monarklar ve devlet adamlarının şiddetini kontrol altına almak amacıyla halk adına yasaların kabul edilmesini önermeye götürdü.

Sanayileşme köylüleri topraklarından uzaklaştırdı ve oluşan yeni *toplumsal sınıfın*³⁴ emek güçlerinin yoğun sömürsüyle işçiler için güvensiz koşullar yarattı. Marx Britanya kapitalizminin insanlık dışı gerçekliğini mahkûm etti. Friedrich Engels³⁵ ile birlikte çalışan sınıfların birleşik mücadeleleri aracılığıyla ekonomik ve entelektüel kurtuluşları için Birinci Enternasyonal'i kurdu. Aydınlar ve işçiler yeni haklar elde etmek amacıyla birlikte mücadele ettiler ve *toplumsal mücadeleler* yükseldi. Kendi insancıl Marksizm inde Rosa Luxemburg demokrasinin gereğine vurgu yaptı. Uluslararası barış ve sosyalizme ancak proletaryanın kitlesel eylemiyle geçilebileceğine inandı. Gerilim varlığını korudu ve Keynes³⁶ ekonomik koşullar kendi kendilerine bakmalarına engel olduğunda ihtiyaç sahibi vatandaşlara destek olacak bir refah devleti önerdi.

Serbest pazarın yararları otomatik olarak tabana yayacağını iddia eden neoliberalizm bu paradigmanın yerini aldı. Bunun sonuçları, görece zengin bir Kuzey ve yalnızca elitlerin tüketimin modern dünyasına uzanabildiği yoksul bir Güney toplumunun yer aldığı geriletici bir küreselleşme sürecidir. Yirmi birinci

³⁴ Karl Marx ve Friedrich Engels, *Holy Family and Condition of Working Class*, Londra, Lawrence & Wishart, 1945.

³⁵ Friedrich Engels, *The Origin of the Family, Private Property and the State*, Chicago, University Press of Chicago, 1902.

³⁶ John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Cambridge, King's College, 1935.

yüzyılın başlarında üç milyardan fazla insan yoksulluk içinde yaşıyor, tıpkı müteleviz kapitalizmin on sekizinci yüzyılda³⁷ yarattığı sömürülen ve barış-sız toplum gibi.

Beş yüzyıllık sömürgecilik ve iki dünya savaşından sonra Birleşmiş Milletlerin kurucu üyeleri, sözleşmelerinde “uluslararası barış ve güvenliği koruma amacıyla... barışa karşı tehditlerin önlenmesi ve ortadan kaldırılması, saldırganlık ve diğer barış ihlallerinin bastırılması için etkin, ortak müdahalelerde bulunma” kararı aldı.³⁸ 1945’ten beri BM tüm dünya için bir gelişme ve refah çağı yaratmada yetersiz kaldı. Bilimsel ve teknolojik ilerleme küreselleşen dünyada yalnızca azınlıklar için iyileşme getirebildi.

Barış düşüncesi, statik “savaşa hayır”dan toplumsal değişimi mümkün kılan daha dinamik bir sürece evrildi. Freire’nin “Ezilenlerin Pedagojisi”nin temel düşüncesi, marjinal olanın kendi sesinden mahrum bırakıldığını kabul ediyor ve bu nedenle kültürün yaratımındaki etkin ortak rollerini reddediyordu. Bu süreci tersine çevirerek marjinal olan da ezilmişlik durumunu bir kültürel kurtuluşa dönüştürebilir.

Karşılaştırma: Farklı Geleneklerde Barış Düşüncesi

Fetih ve küreselleşme hem bir meydan okumaydı hem de barışı inşa etmek için yeni olanaklar getirdi. Kişisel sorumluluk, serbest pazar ideolojisi ve sosyopolitik egemenliğin yarattığı gerilimler üstüne kurulu dünya gelişimi ve küreselleşmenin bugünkü durumu, Kuzey ve Güney arasında yeni coğrafi ayrımlar yaratmıştır. Toplumsal tabakalaşma ırk, etnik ve cinsel ayrımcılıkla şiddetlenen toplumsal kırılabilirliği arttırmıştır. Yeni tehditler (küreselleşme, ekolojik sorunlar ve terörizm) her iki yarıküreyi de etkiliyor. Bunları önlemek ve durumu iyileştirmek yumuşama, sürdürülebilir üretim ve teknolojik yenilikler için küresel işbirliği gerektiriyor. Dünya toplumu birbirine sıkıca bağlıdır ve savaş ya da şiddet sistematik olarak çok geniş bölgeleri etkiler. İşbirliği; riskleri, şiddeti, çelişkileri ve terörizmi azaltır. Ahlak bilgisi ile geleneksel³⁹ ve modern toplumların bilgeliği bir diyalog ve *ahimsa* platformu sunuyor.

³⁷ Sheila McGregor, “Rape, Pornography and Capitalism”, *International Socialism*, Cilt 2, No 45, Kış, 1989, s.3-31.

³⁸ Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Giriş Bölümü.

³⁹ Diana De la Rúa, “Pueblos Originarios y Resolución de Conflictos”, Úrsula Oswald Spring (der.), *Resolución Noviolenta de Conflictos en Sociedades Indígenas y Minorías*, Meksika, D.F., Coltlax, CLAIP, Fundación IPRA, F. Böll, 2004, s. 101-108.

Dünya nüfusu, insanların uyum içinde yaşayıp, küreselleşme ve ekolojik tehditlerin yarattığı tehlikeleri törpülemek için işbirliği yapabilecekleri istikrarlı yaşam alanları, yeşil ve sağlıklı bir dünya düşünüyor. Gittikçe artan kıt ve kirli kaynaklarla dolu bir dünya yeni diyalog ve uzlaşma modellerine gereksinim duyuyor. Dünya uygarlıkları arasında hoşgörü, karşılıklı anlayış, farklılıklara saygı, birlikte yaşama ve işbirliği ile gelişme stratejileri farklı geleneklerin barış içinde bir arada yaşama bilgeliğine ulaşacakları etik kaygılara kapı aralar.

Sonuç

Küreselleşmenin karmaşıklığını ve yeni oyuncularını göz önüne alacak olursak, barışı kurma süreci taban katılımıyla iç içe gelişme üstüne yoğunlaşmalıdır. Son beş yüzyılda Batı barış üstüne düşüncelerini fetih, Hıristiyanlık, ulus-ötesi ekonomi ve kültürel hegemonyasını dayatarak tüketimci bir dünya modeli yaratmıştır. Batı, Doğu'dan ve geleneksel toplumlardan pek çok düşünce almıştır. Bunlar, yasal normlar ve toplumsal alışkanlıkların⁴⁰ bugünkü durumuna dönüştürülmüşlerdir. Serbest pazar, çok katmanlı örgütler ve medya (TV, radyo, filmler vs.) aracılığıyla Batı düşünceleri görülmemiş bilimsel ve teknolojik yenilikler sayesinde tüm dünyaya yayılarak sekülerlik, toplumsal eşitsizlik, şiddet ve büyüyen kültürler arası gerilimler yaratmıştır. Bu gerilimler dört temel çelişkide özetlenebilir: 1) yalıtılma ve elit davranışına karşı dayanışma içinde işbirliği; 2) ekonomik tekele karşı kültürel çoğulculuk; 3) *himsaya* ya da şiddete karşı barış ya da *ahimsa*; 4) sekülerlik yerine maneviyat.

1. Önemli bir gerilim toplumsal dışlamayla ilgilidir. Serbest pazar ve değişim paradigması, mutabakat ve refahın dağıtım mekanizmalarının varlığını öngören toplumsal uçurumu derinleştirmiştir. Van Ginkel⁴¹ geleneksel eşitsizlik kaynaklarıyla mücadele ve büyümenin daha iyi dağıtılması için ekonomik büyümenin sürdürülmesini önerdi. Gerçek bir gelişme etik şirketler ve uluslararası kurumlarla eşitliği daha iyi hale getirebilir. Karmaşık sorunlar anlaşılır bir çerçevede çok katmanlı çözümler gerektiriyor. Tüm politikalar demokratik toprak reformları, yeşil tarım ve iş yoğun küçük sanayilerle yapısal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik olmalı. Dışlama ve yoksulluk toplumsal olarak inşa edilir, yeni toplumsal sözleşme IMF'nin yapısal uyum politikaları olmadan eşitsizliği çözebi-

⁴⁰ Pierre Bourdieu, *Seis Artículos Publicados de Pierre Bourdieu*, Şili Santiago, Aún Creemos en Los Sueños, 2002.

⁴¹ Van Ginkel, "Poverty and Inequality", *World Bank and UNU Public Forum Attacking Poverty in the 21st Century*, 25 Şubat 2000, Tokyo.

lir.⁴² Kadınların güçlendirilmesi ve temel kamusal hizmetler en az gelişmiş ülkelerdeki uçurumu azaltabilir. Toplumsal içerme ve ekonomik gelişmeyle birlikte barışı inşa etme süreçleri yeni bir toplumsal uzlaşmanın oluşmasına katkı sağlayabilir. Çin ve Hindistan, ülke içi uçurum derinleşmiş ve kırsal alan ihmal edilmiş olsa da yoksulluğu azalttılar.

2. Yeni Sömürgecilik (neo-kolonyalizm), kendi kendini yiyip bitiren aşagılık ve Batılı kuramların eleştirilmeksizin kabulü, serbest pazar ve “Amerikan hayat tarzı” ideolojisiyle nitelenen “tek-boyutlu” bir insanlık yarattı. Freire ezmeyi “öteki sesler”den mahrum kalma olarak görüyor. Farklı kültürler yaratmak marjinalleştirilenin alternatif toplumsal temsiller yaratarak kendi koşullarını iyileştirmesini mümkün kılar.⁴³ Bilinçlendirme, ortak sözleşmeler, onların somut uygulamaları ve bu sözleşmelerle ilgili mekanizmalarla insanlığın temel kavrayışını yeniden inşa edebilir. Bu kültürel özgürleşme reklamlar tarafından yaratılan imajlara değil, günümüz dünyasında halkların zihniyetine yoğunlaşıyor. Bu nedenle barışı inşa etmek öncelikle zihinsel bir dönüşüm, daha sonra kuralların değiştirilmesi, yeni sözleşmeler ve bilinçli öğrenmeyi gerektiriyor. Kamusal kurumların (bilim, teknoloji, yasalar, politikalar) ve manevi unsurların (*ahimsa*, inançlar, değerler) güçlendirilmesiyle kültürel çoğulculuk ve karşılıklı saygıya dayalı bir dünya kalıcı bir barış sağlayabilir.

3. Betty Reardon⁴⁴ dünyanın patriarkal kurumlar tarafından yaratılan savaş ekonomisi üstünde yükseldiğini öne sürmüştü. Testosteronun insan davranışına etkileri üstüne araştırmalar insanların saldırgan karakterini doğruluyor. Freud’un insanın güdülere üstüne çalışmaları da bu iddiayı doğruluyor. Bu nedenle, tıpkı uluslararası ilişkilerde güç üstüne yapılan çalışmaların eleştirel olmamasının realist okulun siyasi fırsatçılığa ve savaşın kuramsal olarak meşrulaştırılmasına katkıda bulunması gibi, eleştirel olmayan bir pasifizm barışı inşa etme çabalarını zayıflatabilir. Latin Amerika, “*dependencia*” (bağımlılık okulu) kuramı⁴⁵ kurtuluş teolojisiyle, *ahimsa*’nın Gandhi, Luther King ve Mandela tarafından siyasi biçimde kullanımıyla pekiştirilerek bu egemen bilimsel akılcılara meydan okumuştur.

⁴² Ginkel, “Poverty and Inequality”, s. 8-9.

⁴³ Serrano Oswald ve Eréndira Serena, “Género, Migración y Paz: Incursiones a Una Problemática Desde Una Perspectiva Multidimensional e Incluyente”, Spring (der.), *Resolución Noviolenta*, s. 287-306.

⁴⁴ Reardon, *Sexism and the War System*.

⁴⁵ Ruy Mauro Marini, *Dialéctica de la Dependencia*, Meksika, D.F., Ed. Era, 1973; Theotonio Dos Santos, *Imperialismo y dependencia*, Meksika, D.F., Ed. Era, 1978; Celso Furtado, *La ideología del desarrollo*, Meksika, D.F., FCE, 1965.

Bariş, ortak toplumsal çabalarla her zaman yapıcı bir kavram olmuştur ve bu nedenle de hayli kırılığandır. Budizm, Konfüçyüs, Lao Tse, Jainizm öğretileri, Yunan klasikleri, Hıristiyanlıktaki dağ vaazı ve aydınlanma sonrası Avrupa felsefecilerinde barışa insan davranışını değiştirmenin temel değeri ve inancı olarak özlem duyuluyordu. Platon *eirene*'de ortak işlerde uyumdan söz ediyordu; Hıristiyanlığın tanrının sevgi ve yol gösterici ilke olduğu *agape* ya da *caritas*'ı bunu pekiştirdi. Yerli kültürler Doğu toplumları gibi insanlar, doğa ve tanrılar arasında dengeyi desteklediler. Elise Boulding⁴⁶ olumlu küreselleşmenin sonucu olacak bir uygar küresel kültür çağrısı yaptı. İlk yerli Meksika başkanı Benito Juarez (1858–1871) “barış, yabancıların haklarına saygıdır” önermesinde bulundu. “Barış belki de en iyi kırılığın, karmaşık bir gidişat, ortak toplumsal ürün olarak anlaşılabilir”⁴⁷, bu nedenle savaş, 2.500 yıl önce Çin’de Sun Tzu tarafından çok iyi anlaşıldığı gibi hep uzlaşma süreçleri için bir başarısızlık olmuştur.

Kenneth Boulding⁴⁸ geçmiş barış ve barışı inşa etme süreçlerini inceleyerek nasıl barış yapılacağını öğrenmiştir.⁴⁹ Barışı, tehdit edilemeyecek kadar güçlü güven ilişkileri ağlarının bir parçası olarak anlamıştır. Ancak ondan sonra barış istikrarlı hale gelir.⁵⁰ Ortaya çıkan uluslararası yasal düzen için Kant’ın çerçevesi çelişkisiz, uyum içinde bir arada yaşamaya yöneliktir.

4. Maneviyat insanlığın bugünkü kimlik krizinin kimi yönlerini yumuşatabilir. Bu, inananları yalnızca kişisel olarak dindarlıklarının gereklerini yerine getirmelerini değil toplumsal olarak da bunun sevgi, bir arada yaşama ve barış için itici faktör olduğu güdüsüyle dinselliğe bağlanabilir. Maneviyat, farklı inançlara sahip insanların bir araya gelmelerini teşvik ederek patriarkal köktencilığe dayalı bazı dini amentülerin dışlayıcılığını aşmaya yardım edebilir.⁵¹ Bu ruhani yaklaşımların ortak bir değer ve kaynağı “tanrının sevgi olması”dır. Paylaşılan bu değerler farklı bir dünya düzeni yaratabilecek ortak bir etik için bazı temel ölçüt ve tavırlar sunuyor. Karşılıklı anlayışın ilk adımı “öteki”ni olduğu gibi kabul etmektir. Bu yeni düşünce, çıkacak gerilimlerle şiddetsiz bir biçimde, daha dengeli

⁴⁶ Elise Boulding, *Cultures of Peace: The Hidden Side of History*, New York, Syracuse University Press, 2000.

⁴⁷ Howard Richards, “On the Concept of Peacemaking”, *Paideusis-Journal for Interdisciplinary and Cross-Cultural Studies*, Cilt 2, 1999, s. 25-43, s. 25.

⁴⁸ Kenneth Boulding, *Stable Peace*: Austin, University of Austin, 1978.

⁴⁹ Charles-Philippe David, “Does Peacebuilding Build Peace? Liberal (mis) steps in the Peace Process”, *Security Dialogue*, Cilt 30, No 1, Ocak 1999, s. 25-42.

⁵⁰ John Paul Lederach, “Levels of Leadership”, Luc Reyhler ve Tania Paffenholz (der.), *Peace-building: A Field Guide*, Londra, Lynne Rienner Publishers, 2001, s. 145-156.

⁵¹ Hans Küng ve Dieter Senghaas (der.), *Friedenpolitik: Ethische Grundlagen internationaler Beziehungen*, Münih, Piper Verlag, 2004.

anlaşmalar ve kıt kaynakların paylaşımını sağlayarak mücadele edebilir. Böyle bir ortak platform topluluk ve ülkeleri, karşılıklı saygı, bir arada yaşama, farklılığa saygı ve yararlı, çift taraflı bir işbirliğine dayalı *ahimsa* hedefine yöneltebilir.⁵²

Pek çok ülke çok kültürlü ve dinli bir çoğulculuk üstüne kurulmuştur.⁵³ İsveçre, anayasasında dört dili kabul etmiş ve din savaşlarını karşılıklı anlayışa dayalı anlaşmalarla engellemiştir. Çoğu ülkede azınlıklar “ses”lerini kazanmış ve kaygıları *plurinominal* sistemlerle temsiliyet bulmuştur. Endonezya, çok sayıda dine, etnik gruba ve dile sahip, “*Pancasia*” öğretisi ya da beş ilkesiyle (tanrının birliği, insanlık, birlik, demokrasi ve sosyal adalet) çoğulcu bir ülkedir. Tüm dini cemaatler, etnik topluluklar ve diğer grupların adalar topluluğunda ortak bir geleceği paylaşan tek bir millet olarak bir arada yaşadığı bir platform haline gelmiştir. Bunun etik temelleri dini özgürlük ve çoğulculuğu güvence altına alan anayasayla (1945) daha da sağlamlaştırılmıştır. Bu, şu ulusal parolayı doğurmuştur: “*Bhineka Tunggal Ika*” (birlik içinde çeşitlilik).⁵⁴

Geleneksel ve modern toplumlar, modernliğin var olan basamaklıklarını (*strootip*) ve dışlamayı alt edecek yeni toplumsal temsiller arıyorlar. Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki şiddet karşıtı çatışma çözümüne dayalı yeni barış paradigmaları sürdürülebilir barış ve dayanışma üstüne odaklanıyor. Şu anki süreç; diyalog, saygı, anlayış ve işbirliğini destekleyerek, halkların kültürel bilgeliğiyle - bir sessiz çoğunluk olarak değil- var olan bölünme ve manipülasyona ama aynı zamanda doğacak riskler ve küresel değişimin tehditlerine de meydan okuyabilecek bir etkin *ahimsa* süreci olarak, bir tür “etiğin küreselleşmesi”⁵⁵ arayışı içinde geliyor.

⁵² Amartya Sen, *Inequality re-examined*, Mass. Cambridge, Harvard University Press, 1995.

⁵³ Dieter Senghaas, “Welches Paradigma für die internationalen Beziehungen angesichts welcher Welt(en)”, Küng ve Senghaas, *Friedenspolitik*, s. 71-109.

* Meksika’da seçimlerde uygulanan, 500 milletvekilinden iki yüzü için geçerli “nispi temsil sistemi”. Meksika’da 300 kişi *uninominal*, 200 kişi *plurinominal* sistemle meclise girer (ç.n.).

⁵⁴ Din Syamsuddin, “The role of religions”, s. 10.

⁵⁵ Küng ve Senghaas, *Friedenspolitik*.